

"DE WARMTE VAN EEN NEST IS HET BELANGRIJKSTE"

Afstamming en verwantschap bio-ethisch bekeken

"De geneeskunde en de maatschappij evolueren zo snel dat bio-ethici niet moeten vrezen dat ze ooit met hun vingers zullen moeten draaien." Aan het woord is Veerle Provoost, bio-ethica aan de UGent en lid van 'Parenthood'. Deze onderzoeksgroep gaat na hoe gezinsleden, zowel de kinderen als de volwassenen, denken over thema's zoals genetische verwantschap en afstamming. De beslissingen waarmee lesbische gezinnen geconfronteerd worden, worden eveneens onder de loep genomen.

TEKST: ISHA VAN ALSENOY

FOTO: TRUI HANOULLE

"We hopen dat politici met onze resultaten rekening zullen houden en zullen nadenken vooraleer bijvoorbeeld de anonimiteit van donoren af te schaffen", zegt de gepassioneerde onderzoekster. Een van de conclusies is alvast dat de wetgever nog werk aan de winkel heeft: Provoost pleit ervoor dat ook gezinnen met meer dan twee ouders juridisch zouden worden beschermd.

Wie heeft de UGent in het onderzoek bevroegd?

"De gezinnen die we onderzoeken, maken deel uit van een groep mensen die kinderen kregen (of in behandeling zijn) met donorgameten (eicellen of sperma). We bestuderen ook heterokoppels en hun kinderen wanneer zij werkten met spermadonatie of eiceldonatie. Daarnaast interviewden we enkele koppels met een transman van wie de vrouwelijke partner een behandeling met donorsperma onderging."

Wat zijn de opvallendste onderzoeksresultaten?

"Bij gezinnen van lesbische koppels is het opvallend dat zij nog steeds geconfronteerd worden met onze heteronormatieve samenleving. Lesbische koppels die naar een fertiliteitscentrum stappen voor een behandeling met donorsperma hebben vaak nog angst dat ze niet in aanmerking zullen komen. Ze vinden dat zij ergens, door hun andere geaardheid, al blij mogen zijn dat ze op zulke behandelingen een beroep mogen doen. Deze 'accommoderende houding' kan er tijdens de behandeling voor zorgen dat ze niet steeds de vragen stellen die hen echt bezighouden. Het trekt zich door in het dagelijks leven, bijvoorbeeld wanneer het gaat over vaderen moederdag. Zo willen lesbische koppels niet moeilijk doen. Ze geven typische vaderdagcadeaus dan maar door aan een opa of aan een oom. Sommige ouders zeggen dat ze blij waren wanneer de juf met een pen op een getypt blad het woord 'vader' schraptte en er 'moeke' boven schreef. Dit toont aan hoe lang de weg naar een gelijke behandeling van anders samengestelde gezinnen nog is."

"Een andere opvallende vaststelling is dat zowel lesbische ouders als hetero-ouders erg begaan zijn met het vinden van een goed 'gezinsnarratief' voor hun kind. Het verhaal dat vragen beantwoordt zoals: 'Wie zijn wij als gezin? Wat typeert ons?' en 'Wat is ons ontstaansverhaal?'. Lesbische ouders zijn erg op zoek naar de 'juiste' verwoordingen. Ze kiezen heel bewust hoe ze de donor omschrijven. Dat kan gaan om 'donor', 'vader', 'biologische vader', 'papa', 'vriendelijke meneer' ... Uiteraard brengt de keuze van een van die termen ook allerlei betekenissen met zich mee. Dat soort keuzeprocessen toont aan dat lesbische koppels heel wat beslissingen moeten nemen waarmee een koppel dat op een natuurlijke manier kinderen krijgt, geen rekening hoeft te

houden. Zijn hier goede en foute beslissingen? We zijn daar lang niet zeker van. Het is vooral belangrijk dat de ouders beslissingen kunnen nemen op een geïnformeerde manier en dat ze uiteindelijk kunnen kiezen voor iets dat volgens hen goed bij hun gezin past. De communicatiestijl binnen het gezin zal de keuze beïnvloeden. Rekening houden met deze diversiteit is daarom heel belangrijk."

De studie 'Parental (in)equality and the genetic link in lesbian families' toont aan dat de ontbrekende genetische verwantschap tussen een ouder en het kind niet noodzakelijk tot een onevenwicht tussen de ouders leidt. Soms echter wel...

"De resultaten van die studie verduidelijken dat alles wat de genetische link betreft heel dubbel is. Enerzijds vinden de koppels dat die link niet veel betekent, en dat de moeder die geen genetische band met het kind heeft evenzeer een moeder is als haar partner. Anderzijds blijkt tussen de regels door dat er heel vaak subtiele andere betekenissen naar boven komen. Sommige genetische moeders geven heel voorzichtig te kennen dat ze wel blij zijn met die genetische band. Het geeft hen iets extra, ze hebben toch iets meer dan hun partner, al vinden ze niet dat hun partner daarom minder moeder van hun kind is. De niet-genetische partner spreekt dan weer vaak over een soort gemis. Sommigen denken dat hun kind daarom iets vaker naar de biologische mama gaat wanneer er iets is, terwijl dit gedrag wellicht gewoon van kind tot kind verschilt. Niet-genetische moeders zijn soms ook de favoriete mama. Er zijn genoeg heterokoppels die op de klassieke manier kinderen krijgen waar er periodes zijn waarin één ouder nooit goed genoeg is en het kind steeds opnieuw een verhaaltje wil horen van de andere ouder. Het zijn vaak voorbijgaande fases. De uitdaging voor koppels waarbij slechts één partner een

genetische link met het kind heeft, is om dat soort gedrag van hun kind niet onmiddellijk toe te schrijven aan die genetische link."

Heb je vanuit jullie onderzoek bepaalde tips voor lesbische ouders?

"Ik geef liever geen afgewerkte of duidelijke tips. Dat is niet nodig. Lesbische koppels zijn, net als heterokoppels, heel goed in staat om een gezin te vormen en daarna hun kinderen op te voeden. De bestaande studies wijzen daarop. Het gaat niet zozeer om de formule waarop je gezin is gestoeld, of om hoeveel papa's of mama's er in het gezin zijn. Het gaat om de warmte van een nest, om de kwaliteit van de relaties tussen de mensen die deel uitmaken van dat gezin. Ik denk wel dat het belangrijk is om met elkaar te spreken over wat het betekent om een genetische band met je kind te hebben, of net niet."

CD&V en N-VA pleiten voor een nieuw wettelijk kader waarin anonieme donatie van eicellen en sperma verdwijnt. Ze willen dat er een databank komt die donorkinderen de mogelijkheid biedt hun biologische afstamming te kennen. Open Vld wil de keuze voor anoniem donorschap behouden. Hoe staat u tegenover de mogelijke afschaffing van anoniem donorschap in België?

"Los van enkele belangrijke voordelen van zo'n databank, zou een algemene afschaffing van anoniem donorschap geen goed idee zijn. In landen waar geen anonieme donors beschikbaar zijn, trekken koppels voor hun behandeling naar landen waar wel veilig en gecontroleerd anoniem materiaal verkrijgbaar is. Of koppels zoeken er sperma via het internet. Nog veel gevaarlijker, aangezien dat sperma helemaal niet gecontroleerd is."

"Uit ons onderzoek blijkt bovendien dat anonimiteit voor lesbische koppels veiligheid biedt. Het geeft hen de zekerheid dat de donor het gezin nooit kan binnenvallen en de structuur ervan onderuit kan halen. Wanneer je kinderen de expliciete mogelijkheid geeft om via een databank hun biologische donorouder te vinden, dan komt er tijdens de puberteit van het kind mogelijk een derde volwassene in de gezinsstructuur. De voorstanders van de afschaffing van anoniem donorschap bekijken het verhaal enkel vanuit de rechten van het kind. Dan ga je voorbij aan de realiteit dat deze kinderen in een gezin geboren zijn. Dat gezin bestaat uit mensen die ook rechten hebben. Zo'n uitgangspunt vanuit

een enge visie op de rechten van het kind laat die gezinsrelaties buiten beschouwing.” “Er zijn inderdaad mensen die het moeilijk hebben met het feit dat ze hun donor niet kennen. Ze worstelen met het feit dat hun ouders dat voor hen hebben beslist. Er zijn echter veel zaken die ouders beslissen zonder medezeggenschap van de kinderen.” “Er is geen wetenschappelijk bewijs dat kinderen uit lesbische of heterogezinnen waar gekozen werd voor anoniem donorschap het slechter doen dan kinderen die weten wie hun genetische ouders zijn. Wetenschappelijk onderzoek leert ons vooral dat het welzijn van het kind afhangt van de individuele relaties binnen het gezin. De wetgever heeft dus geen objectieve redenen om anoniem donorschap af te schaffen. We hebben geen wetenschappelijk bewijs dat het kennen van je genetische voorouder het welzijn van donorkinderen verbetert.” “Je kan bovendien als wetgever niet blind zijn voor de negatieve gevolgen die het afschaffen van de anonimiteit met zich meebrengt. Het is vreemd dat de wetgever

zich zo verregaand zou bemoeien met gezinnen. Ouders mogen allerlei dingen zelf kiezen, waarom mogen ze dan niet de vorm van het gezin en het gezinsnarratief dat hen het best past kiezen? Ik ben zelf voorstander van het aanbieden van meerdere mogelijkheden: anoniem donorschap, donorschap waarbij de donor later voor het kind identificeerbaar kan worden, donorschap met een ‘extended profile’ (enkel basisinformatie over de donor) en gekend donorschap. Zo kan elk koppel kiezen voor het model dat het best bij hun gezinsbeeld past.”

Gaan jullie onderzoek doen naar andere ‘originele gezinsvormen’? Bijvoorbeeld een lesbische en een homo die samen een kind hebben en van in het begin co-ouderschap organiseren, of een vrouw die samen met een bevriend homokoppel een kind opvoedt.

“Dat staat op het programma. Het leuke aan onderzoek in de bio-ethiek is dat de werkelijkheid je steeds inhaalt. Mochten we ooit de indruk hebben dat we de gezinnen van lesbische koppels voldoende door-

grond hebben, zijn er alweer interessante nieuwe gezinsvormen.”

Een Afrikaans spreekwoord zegt dat je een dorp nodig hebt om een kind op te voeden. Is het verstevigen van de juridische band tussen een kind en de mensen die ervoor zorgen belangrijker dan het vormen van een klassiek kerngezin?

“Inderdaad. Waarom zou een gezin met twee papa’s en een mama niet kunnen? Of een gezin met vier ouders? Ouders en kinderen de zekerheid bieden die nodig is om een veilige gezinssituatie te creëren primeert. De wetgever moet werk maken van die zekerheden voor gezinnen die er wat anders uitzien. Dat kan voorkomen dat een homoseksuele man die samen met zijn partner en een alleenstaande vrouw een kind kreeg in de problemen komt wanneer de biologische vader overlijdt en de overblijvende vader ineens geen rechten meer blijkt te hebben. De huidige wetgeving biedt die gezinnen niet de bescherming en rechtszekerheid die ze nodig hebben. Dat is geen goede zaak!”

WIE IS VEERLE PROVOOST?

Veerle Provoost is bio-ethica (UGent). Ze doceert Socratische gespreksmethoden en empirische onderzoeksmethodologie. Daarnaast doet ze interdisciplinair onderzoek naar medisch begeleide voortplanting. Veerle Provoost behaalde een master in de wijsbegeerte (UGent, 1997) en een master in de gerontologie (VUB, 2000). Ze promoveerde in de Sociale Gezondheidswetenschappen in 2005 (VUB) met een proefschrift over de beslissingen rond het levenseinde van pasgeborenen en zuigelingen. Ze is lid van de interdisciplinaire onderzoeksgroep Parenthood, waarbij haar focus ligt op genetisch en sociaal ouderschap in de context van donorconceptie. Voor haar onderzoek werkt ze nauw samen met onderzoekers uit de reproductieve geneeskunde (prof. Petra De Sutter) en de psychologie (prof. Ann Buysse). Vanuit het BIG (Bioethics Institute Ghent) leidt professor Guido Pennings het onderzoek.

